

ANTIGAL·LICISME, VIOLÈNCIA I INTERESSOS COMERCIALS. UNA REVOLTA FRUSTRADA A LA CIUTAT DE VALÈNCIA L'ESTIU DE 1668

Joaquim E. López i Camps¹

Des de fa alguns anys, la historiografia modernista espanyola ha tornat a fixar els ulls en el regnat del darrer dels Àustria hispànics: Carles II. Aquest període havia estat estudiat de manera detallada a principis del segle XX per Maura y Gamazo, el qual va contribuir a fixar una imatge del regnat com a paradigma de la decadència política espanyola. Des d'aleshores, la historiografia s'ha fixat molt en la persona del monarca i en la seua constitució física i psíquica, i bastant menys en l'anàlisi detinguda dels seus trenta-cinc anys de regnat, amb algunes excepcions ben destacables, com ho va ser l'obra clàssica de H. Kamen i com ho són les constants aportacions d'especialistes en diversos aspectes del regnat (L. A. Ribot, B. Yun, J. A. Sánchez Belén, S. García Martínez, etc.), que van donant a conèixer unes altres característiques del regnat que han permès, arran del tricentenari de la mort del monarca, posar al dia i sistematitzar les línies de treball que resten obertes.²

1. L'autor gaudeix d'una beca FPI concedida per l'Agència Valenciana de Ciència i Tecnologia. Aquest article és una part del treball d'investigació que, amb el títol «València sota Carles II: entre el reformisme i l'intervencionisme reial» i sota la direcció de J. A. Catalá Sanz i M. Ardit, es va presentar al Departament d'Història Moderna de la Universitat de València-EG el mes de juliol de 2003.

2. Vegeu una anàlisi de l'evolució de la historiografia sobre Carles II a L. A. RIBOT GARCÍA, «Carlos II: el centenario olvidado», *Studia Historica.Historia Moderna*, núm. 20 (1999), p. 19-43. Aquest

Al País Valencià, l'atenció pel regnat de Carles II va començar fa ja algunes dècades, gràcies a la primera obra de Sebastià García Martínez (*Els fonaments del País Valencià modern*) i a la seua tesi doctoral, publicada després de la desaparició de l'historiador de Villena.³ La interpretació sobre la qual descansaven els treballs de García Martínez, basada en el concepte de *neoforalisme*, concepte encunyat pel mestre de García, Joan Reglà, va oferir una imatge del regnat que anava més enllà del lament retrospectiu per la decadència d'Espanya i mostrava les importants transformacions econòmiques, socials i culturals que va experimentar el Regne de València a partir de 1680.⁴ En García Martínez la cadena causal tenia sempre un punt de partença (les transformacions econòmiques i socials) i un punt final (la cultura i les relacions internacionals), i seguia l'esquema interpretatiu dels «pisos» elaborat per Reglà anys abans. En conseqüència, els canvis que va experimentar el Regne de València durant les dècades anteriors a la Guerra de Successió van ser interpretats com el resultat d'un procés que tenia el seu fonament en la recuperació demogràfica i econòmica que Pierre Vilar havia localitzat a Catalunya i que constituïa, emprant la terminologia de Reglà, una «fase A», ço és d'expansió. A les fases econòmiques A corresponien unes relacions socials poc conflictives i que permetien l'emergència de nous sectors potencialment dirigents (la burgesia, particularment); en l'àmbit de la política interior, s'observava una major «flexibilitat política per part de l'Estat» que afavoria el «liberalismo ideológico» i l'obertura cultural i que, en el darrer «plànol», propiciaria unes relacions internacionals marcades pel «cosmopolitisme i la distensió».⁵

monogràfic de la revista commemorava el tricentenari de la mort de Carles II i va servir de revulsiu per impulsar els estudis sobre aquest regnat.

3. S. GARCÍA MARTÍNEZ, *Els fonaments del País Valencià modern*, València, 1968, i *Valencia bajo Carlos II: Bandalerismo, reivindicaciones agrarias y servicios a la monarquía*, Villena, 1991.
4. Sobre el concepte de *neoforalisme*, vegeu X. GIL PUJOL, «La Corona de Aragón a finales del siglo XVII: a vueltas con el neoforalismo», a P. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (ed.), *Los Borbones: Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*, Madrid, 2001, p. 98-115. Les primeres crítiques a la interpretació de Reglà i García Martínez havien aparegut bastant abans, com ho va posar de manifest la tesi doctoral de F. SÁNCHEZ MARCOS «Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores (1652-1679)», Barcelona, 1983 (la tesi havia estat defensada l'any 1973). Sobre l'operativitat d'aquest concepte al País Valencià, vegeu el nostre treball «València durant el regnat de Carles II. El neoforalisme a debat», *Estudis* (2004), en premsa.
5. Les referències, a J. REGLÀ, *Comprendre el món: Reflexions d'un historiador*, Barcelona, 1967, i a la traducció al castellà, corregida i augmentada, que porta el títol següent: *Introducción a la historia: Socioeconomía, política, cultura*, Barcelona, 1970.

Al País Valencià, els treballs de Sebastià García Martínez haurien d'haver permès constatar que el sistema de «pisos» també era operatiu per al regnat de Carles II, però les seues obres, a pesar que no van posar en dubte el marc interpretatiu suggerit per Reglà, van anar molt més enllà i van donar compte d'un seguit de transformacions que no encaixaven bé en una explicació massa estreta. García Martínez va donar a conèixer, entre d'altres coses, una florida de projectes de reforma que afectaven fonamentalment el comerç i les manufactures i que serien la base sobre la qual es desenvoluparia el creixement econòmic valencià del segle XVIII; això hauria anat acompanyat de la desaparició gairebé total del bandolerisme al camp valencià, de l'important paper que van tindre alguns focus intel·lectuals valencians en l'entrada de la ciència moderna a Espanya i, en l'àmbit polític, del suposat «neoforalisme».

Amb les noves eines interpretatives que la historiografia ha ofert en les darreres dècades i, especialment, amb les que han permès transformar la manera de fer història política, les anàlisis han esdevingut molt més complexes, per la qual cosa plantejar-se l'operativitat, hui, de la suggeridora interpretació neoforalista sols pot fer-se com a resultat de la reconstrucció del seu procés de formulació i, a partir d'ací, d'anàlisis separades d'aquells elements que constituïen els «pisos» de Reglà. Aquesta comunicació centra la seua atenció en un d'aquestos «pisos» —l'economia—, però no pas per a refutar els índexs de creixement, sinó per a, a través d'un estudi més qualitatiu que no pas quantitatiu, posar de manifest algunes de les paradoxes que les transformacions econòmiques van generar en la societat valenciana. Seria pretensió per la nostra banda pretendre no només abastar la complexitat del tema, sinó fins i tot plantejar una pregunta tan ambiciosa, per la qual cosa hem focalitzat la nostra atenció en el motí que es va avortar el juliol de 1668 a la ciutat de València, un esdeveniment poc conegut i que va tindre poca transcendència immediata, però que ens serveix com a bon exemple de tot el que s'ha apuntat en els paràgrafs anteriors i que pot ser una contribució, necessàriament limitada, a la reinterpretació del darrer set-cents valencià.

El 10 de juliol de 1668, un habitant anònim de València adreçava una carta al vicecanceller de la Corona d'Aragó, el valencià Cristòfol Crespí de Vallaura, on enumerava alguns dels problemes que havia experimentat el Consell de la capital del Regne durant els darrers anys i on apuntava algunes solucions als problemes esmentats. Pràcticament

des de la mort de Felip IV, els dirigents municipals valencians sostenien una contesa amb la reina governadora i amb la Junta de Regència com a conseqüència de les primeres ordres donades per Maria Anna d'Àustria a la ciutat de València, ordres mitjançant les quals es reformava el sistema de votació i es prohibien reunions dels «elets» fora del Consell General o del Consell Secret.⁶ Segons denunciava l'informador, quasi tres anys després de la publicació de les ordres reials, aquestes encara no s'havien complert i, com a conseqüència, «el gobierno de la ciudad de Valencia está en los plebeyos y no en los militares».⁷ Entre les solucions a aquest problema, a més de proposar una dràstica regulació dels horaris i les matèries de les reunions del Consell General, suggeria la reducció del nombre d'«elets» –la funció principal dels quals era garantir, juntament amb la juraderia, l'abastiment de productes bàsics a la ciutat– i que es prohibira l'entrada en aquest col·legi als «corredores, porque son muy sospechosos en las compras de los trigos». La recurrència del frau a les institucions de l'Antic Règim, no per ser habitual deixava, doncs, de ser denunciada.

Darrere de la denúncia envers els corredors hi havia un retret a la juraderia i als electes del període 1668-1669, els quals havien tancat una compra de forment d'Orà que va resultar ser de mala qualitat i no apte per al consum humà. La manca de pa havia portat la juraderia a prendre mesures taxatives de prohibició de l'eixida de grans de la ciutat i el regne, com ho posava de manifest la crida publicada el 28 de juny:

[...] com a notícia de ses señories ha pervengut que algunes persones, així habitants en la present ciutat arravals y contribució particular y general de aquella com en altres viles y llochs del Regne tractarien de agavellar forments per a vendre y traure aquells fora lo Regne, lo que és en gran dany y perju_ de la cossa pública y del avituallament y abast de la dita ciutat y regne, per tant [...] han provehít [...] que ninguna persona [...] sia gosada comprar ni vendre forments dins la present ciutat y tèrmens generals y particulars de aquella ni en altra part

6. Arxiu Municipal de València (AMV), *Manuale de Consells (MC)*, reg. 197. Reial carta de Maria Anna d'Àustria del 3 de novembre de 1665.

7. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), *Consell d'Aragó (CA)*: *Secretaria de València*, llig. 772/15.

*del Regne per a traure fora de aquell ni traure aquell de dit Regne, sots pena de 50 lliures y lo forment [...].*⁸

El 15 de juliol, la juraderia va obtenir una llicència del Consell General a mesclar el forment d'Orà amb un altre de bona qualitat per a poder pastar pa, però un mes després, el 27 d'agost, encara s'havia de recordar al Consell General que «de forment candeal, sols n'i ha en la present ciutat sis sachs y no es troba ni en Aragó ni en Castella, ab que és precís haver de buscar en altres parts encara que sia portant-lo de la mar».⁹

El mateix dia 15 de juliol de 1668, el virrei, comte de Paredes, adreça una missiva urgent a la cort informant que el dia anterior havia rebut notícies que uns llauradors de l'horta i «algunos del pueblo» de la mateixa ciutat de València havien arribat a acords per a demanar «que se les guardase los capítulos que el año de 660 obtuvieron» i basaven la seva pretensió en «las malas cosechas deste [any] y los antecedentes, y no poder pagar a sus acreedores» pel fet que el municipi, en prohibir la venda de forment a les cases, els obligava a «traer al almudín de ella y allí benderse, sin dar lugar a que los logreros carguen con la maior cantidad y esta libertad ocasiona carestía en lo de adelante, de que sigue tener prezio más vajo y los vendedores menos útil».¹⁰

En aquest context de males collites, doncs, despertava el record de la revolta dels llauradors de l'Horta de 1663, com ho deixaria més clar encara la consulta elaborada pel vicecanceller Crespi per a la reina governadora:

*[...] da quenta [el virrei] a Vuestra Magestad de los movimientos que se han querido resucitar de parte de los labradores de la Huerta sobre que se les cumplan los capítulos del concierto del año 1660 con la ciudad quando hubo aquella gran rebolución.*¹¹

8. AMV, *Pregons i crides*, sig. xx-6.

9. AMV, MC, reg. 200, fol. 214v-215.

10. ACA, CA, llig. 580/34, informe del vicecanceller a la reina governadora (19 de juliol de 1668).

11. ACA, CA, llig. 580/34, consulta del Consell d'Aragó a la reina governadora (19 de juliol de 1668).

No ens sembla agosarat considerar que, quan es fa referència a l'any 1660, se'n fa en realitat als esdeveniments de 1663, any de la revolta dels llauradors de la Particular Contribució.

Els acords amb què s'havia posat fi a la revolta camperola, el juny de 1663, prohibien a tots els mercaders vendre forment entre els mesos de juny i agost i tindre'n a l'almodí. Així, la venda quedava monopolitzada pels llauradors durant uns mesos, els quals podrien donar eixida a les seues collites, però haurien de continuar fent-ho, necessàriament, a l'almodí de la capital. Això assegurava l'abastiment, com es deia a l'informe del virrei, atès que es limitava la capacitat de maniobra dels «logreros», però també provocava una rebaixa dels preus i, per tant, dels guanys dels venedors.¹²

El conflicte d'interessos entre el camp i la ciutat havia estat un dels elements centrals de la revolta de 1663, en xocar la reivindicació camperola de participar en la venda de pa amb els interessos fiscals de la institució municipal valenciana. En aquest sentit, va sorprendre un acord, com el que havia denunciat el virrei, entre camperols acomodats que reivindicaven protecció per a la seua producció, increment dels preus i, per tant, majors beneficis, i «el pueblo» de la ciutat de València, principal víctima de la manca de pa i de l'increment dels preus d'aquest. En els informes posteriors, però, la composició social dels conjurats va anar aclarint-se, cosa que ja va fer el Consell d'Aragó en la consulta elevada a la reina: «[...] a lo que se ha entendido, se han fraguado estas inquietudes por algunos fabricantes de seda.» Un acord entre llauradors i el «poble» era bastant difícil, com també una coincidència d'interessos entre els camperols i les institucions municipals, en les quals tenien un paper destacat els mercaders, però una entesa entre un camperolat benestant que buscava beneficis per als seus productes i uns «fabricadores» de seda amb interessos al camp i a la ciutat alhora i que també demanaven una política proteccionista, semblava bastant més possible.

En tindre notícia del que passava, el virrei va comunicar la situació a l'Audiència i va demanar informació a la ciutat de València. Aquesta, a pesar que al *Manual de Consells* no va deixar constància de res que permetera intuir la gravetat de la situació,¹³ tenia notícies que «el día señala-

12. Sobre la revolta dels llauradors de l'Horta, vegeu LI. GUIA MARÍN, «La revolta dels llauradors de l'Horta de 1663», a *Estudios dedicados a Juan Peset Aleixandre*, tom II, València, 1982, p. 305-326, i V. GIMÉNEZ CHORNET, «Administración fiscal municipal y conflictividad social: La revuelta de los labradores (1663)», Universitat de València, 1983 [tesi de llicenciatura inèdita]. És especialment interessant el testimoni coetani del dietarista J. AIERDI, *Dietari: Notícies de València i son regne* [edició a cura de V. J. ESCARTÍ], Barcelona, 1999, p. 297-320.

13. De fet, al *Manual de Consells* només hi ha, per aquests dies, una reunió extraordinària del braç reial el dia 19 de juliol, que va nomenar electes, seguint la deliberació feta pel braç militar el dia

do de el motín hera para lunes, 16 deste, a el amanecer», tot i que apuntava que «no todos están conformes en las resoluciones ni en el sentir».¹⁴ A pesar dels matisos, el virrei va donar l'ordre per a organitzar immediatament el batalló de cinquanta homes que defensava el Real i va ordenar una investigació.

La recerca va donar molt prompte resultats, els quals van demostrar que el projecte d'amotinament anava bastant més enllà d'una reacció espasmòdica i desordenada:

*La noche pasada, teniendo alguna luz de que me la podía dar un hombre desta ciudad del estado destas materias, le hize traer a el Real y la que me dio es haver oido a diferentes fabricantes de seda que, con ocasión de la paz publicada con Francia, acabarán de perezer, pues con la introdución destes géneros estavan perdidos, y que devían tomar resolución de matar a todos los franceses y pedir a la ciudad con las armas en la mano no se permitiese lo que les es tan dañoso, con otros discursos desvergonzados pero no de fundamento.*¹⁵

Amb les dades que aportava l'informador del virrei, el «motín» apuntava al moll de l'os de la política comercial de la ciutat i de la monarquia, atès que demanava protecció per a la seda valenciana enfront del potencial perill que representava una nova obertura de les fronteres als productes francesos arran de la pau d'Aquisgrà.

La carta del virrei va arribar a la cort el dia 19, i el mateix dia el Consell d'Aragó va elevar la consulta a què ens hem referit adés, on s'informava ja de la detenció, per ordre del comte de Paredes, de dues persones acusades de participar en la revolta. El vicecanceller afegia que, segons l'opinió del virrei, tot això era causa «de no haver tomado resolución en las revoluciones pasadas» i que el que era prioritari era el desarmament, «porque ha entendido que entre 5.000 vezinos que ay en los lugares de la huerta, tienen 15.000 arcabuzes». El Consell va considerar adequada l'actuació del virrei i va proposar a la reina que li donara les gràcies, però en relació

15. per a pronunciar-se sobre un memorial, diu, «presentat per alguns mercaders i clavaris dels oficis de la ciutat». Vegeu AMV, MC, reg. 200, fol. 125v.

14. ACA, CA, llig. 580/34, informe del virrei al Consell d'Aragó (15 de juliol de 1668).

15. ACA, CA, llig. 580/34, informe del virrei al Consell d'Aragó (15 de juliol de 1668).

amb el desarmament va manifestar que, a pesar que el virrei deia que no volia insistir-hi «pues sobre este punto han escrito sus antezesores», el Consell Suprem no tenia notícia de cap tipus d'informe d'aquestes característiques, de manera que proposava que el comte de Paredes ho sotmetera a consulta de les tres sales de l'Audiència, però que no emprengueren cap tipus d'acció «teniendo presentes los graves reparos y incombenientes que se pueden mober de querer executar este desarmamento por la fuerza, por lo velicoso de aquellos naturales y su mucho número». ¹⁶ En aquest mateix sentit, el 31 de juliol la reina informava al comte de Paredes que el Consell de Guerra tenia ordre de preparar 500 cavalls dels que hi haguera més propers a la frontera del Regne de València per si la revolta continuava endavant, tot i que es demanava que «si pudiérais ajustar esta materia sin el empeño de entrar la cavallería en esse reino, será lo mejor, y de todo lo que disponiendo este fin sin llegar al hecho de la fuerça haréis». ¹⁷

Les investigacions van continuar durant les setmanes posteriors, de manera que a la primeria del mes d'agost Paredes havia pogut reconstruir ja la seqüència dels fets, que arrencava de la crisi d'abastiment de pa amb què havia començat l'estiu. «El pueblo [deia el comte de Paredes] estava disgustado y mal contento por estarse consumiendo una compra de trigo infecto y dañado, vendiéndose en las panaderías de esta ciudad, que es donde acuden los pobres y la maior parte del bulgo, pan de mal olor y color, y en opinión de algunos, dañoso para la salud.» ¹⁸ La conseqüència immediata d'aquesta situació va ser la denúncia expressada pels consellers durant la reunió del General de 15 de juliol, «quexándose del gobierno de la ciudad».

Els consellers no van limitar-se, però, a un protest, que ben probablement no hauria tingut cap efecte pràctic, sinó que alguns d'ells van posar-se en contacte amb els llauradors de la Particular Contribució, els quals, deia el virrei, «estaban inquietos y disgustados sobre el nuevo arrendamiento del derecho de comedores, y muchos dellos irritados por haverse executado algunas penas con rigor a los que entravan carnes de los lugares de la contribución general en los de la particular». Uns i altres, cam-

16. ACA, CA, llig. 580/34, informe del vicencanceller Crespí de Valldaura a la reina governadora (19 de juliol de 1668).

17. ACA, CA, llig. 580/34, carta reial al virrei, comte de Paredes (31 de juliol de 1668).

18. ACA, CA, llig. 772/1, carta del virrei al duc de Medina de las Torres (7 d'agost de 1668).

perols i consellers, tenien ben present «la comozi3n pasada» i van fixar el dia de la Mare de Déu del Carme, el 16 de juliol, per a posar en marxa un amotinament a la ciutat de València.

Avisat de tot això el divendres dia 13, el virrei va comunicar els fets, en secret, a la ciutat, als estaments i a les sales de l'Audiència. La nit del dissabte al diumenge van ser detinguts, per ordre del doctor Aparicio Gilart, advocat fiscal de l'Audiència i cap del batalló del virrei, Cirilo Martínez, Josep Messeguer i Lorenzo García, tots tres velluters, que «heran los que fraguavan las conspiraciones».

Segons la confessió de Lorenzo García, el malestar dels velluters arrencava del mateix moment de la publicació a València de la pau d'Aquisgrà, per la qual «se havían lamentado mucho y en diferentes ocasiones discurrido que la nueva paz había de ser la ruina de muchos oficios desta ciudad, y señaladamente de los terciopeleros, torcedores de seda y otros, cuió trato consiste en aquellos géneros que se introducen de Francia». Arran d'això, havien remès als estaments del Regne un memorial (precisament aquell per al qual es va reunir el braç reial el 19 de juliol)¹⁹ on demanaven que es prohibira el comerç amb França, però, en no obtenir cap resposta satisfactòria, van entendre que «el medio mejor hera amotinarse, tomar las armas, degollar a los franceses, rovarles sus haciendas y conseguir por este camino y por mi medio [del virrei] lo que pretendían de Su Magestad».²⁰

En la confessió de Lorenzo García van aparèixer nous còmplices de la revolta, els estudiants de l'Estudi General, amb els quals els velluters havien arribat a un acord per a eixir al carrer el dia de la publicació de la pau «y allí descarretar los cavallos a los pregoneros, conmover al pueblo y con mano armada dar principio al motín». És a dir, que els fets havien estat planejats fins i tot abans de la publicació oficial de la pau d'Aquisgrà. Tot i així, aquesta primera acció no es va poder dur a terme, «porque se hizo el pregón tan de improviso que los conspirados no tubieron noticia ni tiempo para juntarse y executar su resolución», però els conspiradors van posar data per a un nou intent: el dia de la Mare de Déu del Carme. I van elaborar un pla d'actuació que Lorenzo García va confessar fil per randa:

19. Vegeu la nota 15.

20. ACA, CA, llig. 772/1, carta del virrei al duc de Medina de las Torres (7 d'agost de 1668).

Que dos oras antes del amanecer se hallarían los conjurados en la plaza de la portería del convento de San Agustín con sus armas, que harían tocar a fuego la campana, que acudiría mucha gente como sucede de ordinario, que como yrían viniendo les dirían que los franceses se habían amotinado pareciéndoles que con esta diligencia y la poca aceptación que a su parecer había tenido el tratado de la paz, se les agregaría todo el pueblo, que juntos en número competente ocuparían la Casa de las Armas, y dueños della lo serían de la ciudad, y que desde la plaza de Santo Domingo, que lo había de ser de armas, me embiarían un memorial pidiéndome escriviese a Su Magestad quitase el comercio con Francia, y que no dejarían las armas que no se les concediese con el perdón de todos los amotinados, y que para asegurar mejor el tumulto, se valdrían de los labradores, conmoviéndoles para que al tiempo de tocar a fuego la campana de San Agustín entrasen por cada una de las quatro puertas principales de la ciudad 100 hombres armados, que después de haverla discurrido acudirían a la plaza de Santo Domingo, y también se valdrían de los estudiantes y roperos convocándolos y moviéndolos para el mismo efecto.²¹

Al grup organitzador del motí pertanyien, a més dels tres detinguts, Josep Angost, obrer de vila; el llicenciat Joan Baptista Martínez Gay; Jeroni Navarro, draper, i els velluters Jeroni Tamarit, Tomàs de Monvilan i Jeroni Salazar. Al confessor, Lorenzo García, li tocava convèncer els drapers, amb el suport de Navarro; els altres dos detinguts, Martínez i Meseguer, eren els encarregats d'amostrar els estudiants, amb l'ajut dels llicenciats Gay i Francisco del Toro. I, dels llauradors, n'havia quedat encarregat Josep Angost, el qual va convèncer el llaurador Josep Aparici, del quarter de Patraix, mentre que Lorenzo García i Jeroni Salazar havien aconseguit el suport de Vicent Escrig, llaurador de Russafa.

El motí, però, va ser descobert a temps, i l'actuació del virrei en la persecució i el càstig dels seus promotors, implacable. En el moment que escrivia el seu informe al duc de Medina, el 7 d'agost, havia detingut els ja esmentats Cirilo Martínez, Josep Meseguer i Lorenzo García, i també el llicenciat Martínez Gay i Josep Angost, Jeroni Tamarit i Tomàs de Monvi-

21. ACA, CA, llig. 772/1, carta del virrei al duc de Medina de las Torres (7 d'agost de 1668).

lan. A tots, excepte al confessor, se'ls havien concedit cinc dies perquè presentessin la seva defensa, passats els quals serien executats. L'Audiència va dictar sentència de mort el dia 5 d'agost contra Martínez i Meseguer: «Mañana morirán, y sus cavezas he mandado se pongan en la Lonja y Casa de Armas, lo mesmo les sucederá a los restantes en la semana que viene.»²² Uns dies després, el Consell d'Aragó donava notícia a la reina de l'informe del virrei i de la seua actuació contra els promotors del motí. Dies després de Martínez i Meseguer, van ser condemnats Martínez Gay, a deu anys de presidi i desterrament perpetu, per ser menor d'edat; Josep Angost, a deu anys de galeres i desterrament perpetu, i la resta, a penes inferiors, per ser solament còmplices de la rebel·lió.

Segons el testimoni del dietarista Agramunt, Martínez i Meseguer van ser penjats a la forca el dia 8 d'agost, i la causa de l'execució va ser aquesta:

[...] dicen que estos hombres, estando en conversación con otros hablando de varias materias, vinieron a decir que las pazes de Francia no se habían de hacer porque los franceses eran la perdición de España, y todos los oficios estaban acabados. Dixo el uno de los que ahorcaron, que lo más cierto fue Cirilo Martínez: «no hay tal como mover un motín, y haremos y aconteceremos, mataremos los franceses, les quitaremos las haciendas y nos levantaremos con todo» [...] pero él, Cirilo Martínez, dicen que fue tramando y hurdiendo la chanza en veras, y lo hablado en executarlas [...] había trazado para cierto día, que lo más cierto era el de la Virgen del Carmen en la noche, de mover un motín, dando voz que los franceses se habían levantado contra los de la ciudad.»²³

El motí avortat de juliol de 1668 havia estat esmentat per Kamen a la seua obra sobre l'Espanya de Carles II, tot i que aquest autor no va dedicar-li una atenció especial. Per a Kamen, el projecte de revolta de juliol evidenciava que «había otros intereses, especialmente los de los fabrican-

22. ACA, CA, llig. 772/1, carta del virrei al duc de Medina de las Torres (7 d'agost de 1668).

23. J. AGRAMUNT, *Libro de casos sucedidos en la ciudad de Valencia, tanto antiguos como modernos, en donde se hallarán muchas cosas curiosas y noticias de muchas fundaciones antiguas y noticia de todos los señores vireyes, obispos y arzobispos desde el primero hasta el día de oy*, Arxiu del Reial Col·legi de Predicadors de València, manuscrit 49, p. 348 i seg. La cursiva és nostra.

tes textiles, que se alegraron de las hostilidades bélicas», ja que temien que la pau d'Aquisgrà tornara a França el control del comerç tèxtil valencià.²⁴

En efecte, el motí de la Mare de Déu del Carme va ser un dels molts avalots antifrancesos que van esguitar la vida urbana espanyola durant tot el regnat de Carles II i que van anar fent-se més habituals i dramàtics a mesura que el segle anava avançant i que els atacs dels exèrcits de Lluís XIV sobre la monarquia adquirien més entitat. Tanmateix, el motí dels teixidors i llauradors anava més enllà d'un brot de violència desordenada que tinguera com a únic objectiu castigar els francesos residents a València: la preparació del cop i algunes de les declaracions del principal dels testimonis demostren que hi havia alguna cosa més. I el que hi havia era, bàsicament, una forta oposició al model de política comercial existent, que no assegurava suficientment, segons l'opinió dels productors tèxtils, i també dels llauradors, la protecció de la producció autòctona. Aquest conflicte sobre el model comercial va adquirir una importància especial a partir de la dècada dels vuitanta del segle XVII, quan la ciutat de València va posar en marxa uns projectes ambiciosos per a fomentar la indústria i el comerç, els quals, però, no sempre van tenir l'aquiescència dels gremis del ram tèxtil.

Una bona prova que els conflictes no es van acabar amb les detencions ordenades pel comte de Paredes és el memorial anònim que va arribar des de València a les mans del vicecanceller de la Corona d'Aragó el mes de maig de l'any següent, el 1669. El document, que Crespí de Valldaura va remetre immediatament a la reina governadora, alertava –amb una exageració evident– sobre el perill que esclatara de nou la caixa dels trons en el conjunt de la monarquia:

Excelentísimo señor.

En mano de Vuestra Excelencia pongo la restauración o la perdición de España, dando cuenta de una compañía o motín que están formando en España, la cual se compone de nobenta mil hombres repartidos

24. H. KAMEN, *La España de Carlos II*, Barcelona, 1981, p. 284. Aquest autor també transcriu una carta del comte de Paredes a Don Pedro Fernández del Campo localitzada a l'Arxiu General de Simancas (*Estado*, 2687), amb data de 7 d'agost i amb el mateix contingut que la que va remetre al duc de Medina (vegeu la nota 23).

en las ciudades principales de España, y todos están aguramentados con dos juramentos: el uno de guardar secreto, el otro de no dexar las harmas de las manos hasta salir con lo que piden, lo cual es esto: que de ningún modo ni manera pueda entrar mercaduría de ninguna parte del mundo a España; lo 2, porque tenga coche quien lo pueda tener y no otri; lo 3, que no pueda haber ninguna lacayo de 16 años ariba [...]; lo 4 que cada uno bista conforme a su estado; lo 5, los derechos que el rei no se aprovecha de nada y hai muchos vagamundos con la sangre del pobre;²⁵ lo 6 que hobligen a los padres que enseñan sus yjos a oficio en tener 12 años, y otras muchas cosas que sería cansacio el decirlas. Estos hombres están con dos juramentos, que uno el uno es el secreto, el otro de no dexar las harmas de las manos hasta concederles lo que fuere gusto y de gusticia y de razón. Dios le guarde a Vuestra Excelencia muchos años. Valencia, y mayo 28 de 1669 años. De Vuestra Excelencia el más humilde criado que sus pies besa. P.A.I.²⁶

El motí de la Mare de Déu del Carme, a pesar de la seua poca transcendència immediata, exemplifica algunes de les reflexions que femem al principi d'aquest text, fonamentalment la necessitat de revisar models explicatius massa estrets i unidireccionals. La progressiva transformació de l'economia valenciana a partir del darrer quart del segle XVII va ser, evidentment, resultat de les fluctuacions i els cicles macroeconòmics, però també de l'activitat política desplegada per la mateixa ciutat de València (i per altres institucions, com ara la virregnal). Entre 1665 i 1680 es van posar els fonaments normatius que permetrien, immediatament després, la posada en marxa de projectes ben ambiciosos, com ara la construcció del primer port a la platja de la ciutat de València, la posada en funcionament del port franc i la concessió de beneficis a artesans estrangers per a introduir noves indústries a la ciutat.

25. En relació amb aquesta frase, realment inintel·ligible, en el resum del document que feia el Consell d'Aragó es va anotar el següent: «Que se quiten los derechos del rey nuestro señor», i es va afegir al marge: «esto no se declara bien, pero se supone de las palabras.»

26. Archivo Histórico Nacional, *Consejos Suprimidos*, llig. 7179. Esmentat per A. GRAF VON KALNEIN, *Juan José de Austria en la España de Carlos II*, Lleida, 2001, p. 198, on aquest document es considera un dels causants de la sobtada fi de la Junta de Alivios formada per la regència.

La política econòmica dissenyada per la ciutat de València va tindre també conseqüències socials evidents, com ho evidencia la revolta que hem analitzat en els paràgrafs anteriors: una política tendent a afavorir el moviment de capitals i de productes –de suport, en definitiva, al comerç i a les manufactures– havia de xocar necessàriament amb les estructures socioprofessionals preexistents, entre les quals tenia una importància indubtable, a la ciutat de València i al seu *hinterland*, la densa xarxa d'interessos vinculats a la producció, la transformació i la comercialització de la seda.

Amb l'antigal·licisme com a pal de paller, a la València del darrer segle XVII era relativament fàcil organitzar un amotinament i que aquest tinguera un ampli suport social. Això no garantia en cap cas la coincidència d'interessos dels grups que hi participaven, però evidencia una certa flexibilitat en les relacions socials i posa de manifest que el recurs a la violència formava part del nucli de la cultura popular de l'Antic Règim.